

ROSTRA ECONOMICA

NUMMER GEWIJD AAN ONDERONTWIKKELDE GEBIEDEN

INHOUD:

Economische minder ontwikkelde gebieden	Redactie	pag. 1
F. A. M. Exit	Redactie	" 2
Faculteits-Mededelingen	" 2
De ontsluiting van geïsoleerde gebieden in het licht van westerse wetenschap	Prof. Dr G. H. v.d. Kolff ..	" 3
Enige aspecten van de ontwikkeling van Zuid-Italië	K. Krombeen, Pol. Soc. Drs	" 6
Enkele opmerkingen over het consumentengedrag in minder ontwikkelde gebieden	Dr P. A. M. van Philips	" 10
Marginal efficiency of investment in theory and practice	Prof. E. Lundberg	" 14
Schweitzer, Chroesjtsjew, Truman, economen en hun gemeenschappelijk object van belangstelling	Y. B.	" 17
Buitenlands commentaar op hervormingen aan de Universiteit te Amsterdam	R. J. van Bemmelen	" 19
Bloempjes	" 20
Lijst van geslaagden	" 20

Koopt en verkoopt Uw **STUDIEBOEKEN** bij

Boekhandel J. de Slegte

AMSTERDAM, KALVERSTRAAT 11-13 (Naast Rest. Winkels)

TELEFOON 32540

AMSTELODAMUM

Leverancier v.h. Amst. Stud. Corps

Bureau voor type- en stencilwerk. Gespecialiseerd in de verzorging van scripties, dictaten, convocaties, programma's, etc.

ONS DEVIES: MET SPOED ÉN GOED

O.Z. Achterburgwal 212 t.o. Oudemanhuispoort - Tel. 43443

De Academische Boekwinkel P. H. VERMEULEN

HEILBRONER: De wereld jaagt naar geld. (Door de schrijver van „Philosophie van het dagelijks brood”, dat eindigt met de vraag: „Waar zal dan de prikkel voor het sociale mechanisme gevonden moeten worden?”) f 9.50

POLLOCK: Automation, de tweede industriële revolutie en haar economische en sociale gevolgen. f 12.50

PROF. F. L. POLAK: Hoopvolle toekomstperspectieven. (Het sluitstuk van zijn boek „De toekomst is verleden tijd”, waarin hij tevens de positieve toekomstmogelijkheden van onze beschaving schetst.) f 6.90

PROF. J. J. DE JONG: Overheid en onderdaan. f 9.75

GRIMBURGWAL 13 t.o. 't Binnengasthuis
Amsterdam-C. Telefoon 48312-41674

ROSTRA ECONOMICA

MAANDBLAD VAN DE STUDIEVERENIGING DER ECONOMISCHE FACULTEIT
VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Redactie: R. Snoeker A. Szász Y. B. de Wit	Redactie-adres: Rivierenlaan 28 ⁸ , A'dam-Z. (t.n.v. A. Szász) Administratie-adres: Laplacestr. 29, A'dam-O.	JULI 1957 ZEVENDE JAARGANG NR. 22
--	---	--

Economisch minder ontwikkelde gebieden

Op maandag 3 juni 1957 werd door onze faculteit aan professor Gongrijp het eredoctoraat in de economische wetenschappen verleend. Ere wie ere toekomt! Het verheugt ons ten eerste dat de band tussen professor Gongrijp en onze faculteit aldus, op een zo zeer gepaste wijze, verstevigd is. Het komt de redactie voor dat aan dit heugelijk feit in Rostra niet ongemerkt mag worden voorbij gegaan.

Over de mérites en de persoonlijkheid van professor Gongrijp wijdden wij reeds enige regels in het laatste december-nummer, ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan onze faculteit.

Daarom hebben wij gemeend er van te moeten afzien om dit, hoewel er alle reden toe is, nogmaals te doen. Evenmin leek het aanbevelenswaardig om een aanvulling te geven op de dagbladders door een journalistiek verslag van de promotie zelve te geven. Veeleer meenden wij gepaste hulde te kunnen brengen door één nummer geheel aan een onderwerp te wijden dat nauw verbonden is met de interessewereld van professor Gongrijp. Zo is dan, professor Gongrijp ter ere, het voor U liggende nummer geheel gewijd aan de economisch minder ontwikkelde gebieden.

Professor van der Kolff snijdt, geheel in het kader van dit onderwerp, het probleem aan van de vergaande consequenties, die de besluiten van wetenschapsmensen kunnen hebben en de verantwoordelijkheid, die zij elders op zich laden. De woorden van de wijze Michel Eyquem de Montaigne: „Science sans conscience n'est que ruïne de l'âme“, geven, zo blijkt wel, behalve voor atoomgeleerden ook voor economen heel wat te overdenken.

Oud Rostra-rédacteur Dr P. A. M. van Philips geeft als terzakekundige een beschouwing over het consumentengedrag in onderontwikkelde gebieden, terwijl de heer K. Krombeen Pol. Soc. Drs vertelt over zaken waarmee hij in aanraking kwam, als uitgezonden specialist naar één der Europese onderontwikkelde gebieden.

Door het wegvallen van nog een bijdrage over het onderwerp van dit nummer is een samenvatting van het gastcollege van Prof. Lundberg mede in dit nummer opgenomen kunnen worden. Een résumé van de lezingen van Prof. Shackle waar velen, ook zij die deze bijgewoond hebben, hunkerend en benieuwd naar uit zullen zien zal in het volgend nummer geplaatst worden.

Redactie

F. A. M. EXIT

Wie zou niet aarzelen, als hij F. A. Maljers moest uitluiden? Doch zo iemand, dan zijn wij het wel, die de ijzige ironie kennen, waarmee hij stukken van anderen kon voorlezen of er naar placht te luisteren, zelfs als zij hem niet tot onderwerp hadden.

Het verloop van Maljers' academische carrière doet denken aan de loop, die het gewone volk een komeet toeschrijft: kort na zijn opdoemen boven de gezichtseinder staat hij hoog aan de hemel, met zijn felle licht bij velen bewondering wekkend, velen ook onaangenaam opschrikkend, om dan weer te verdwijnen, de menigte verblind achterlatend.

„De hoogste macht heb ik bereikt“, zeg Boris Godoenof dezer dagen in de Stadsschouwburg. Maljers kan in zoverre met hem meegaan, dat er weinig bereikbaar is, dat hij in zijn studietijd niet bereikt heeft. Hij was Praeses van de SEF, een funktie, die hem de deur naar (bijna) alle hoog-

leraren opende. Wat zijn assistentschap op het Seminarium betekende, zouden het beste zij kunnen vertellen, die desondanks hun scriptie geaccepteerd wisten te krijgen. Nog heden ten dage wordt aan zijn opvolgers eerbiediglijk de tafel vóór de kaartenbak getoond, waarop hij placht te liggen, ongetwijfeld rustend na een zware dagtaak. Wij zouden onvolledig zijn, als wij zijn reis naar Turkije in dit verband niet zouden vermelden, een land dat zo zijn stempel drukt op hen die er geweest zijn en niet heeft nagelaten, ook Floris' konversatie sedertdien onmiskenbaar te beïnvloeden. Bescheidenheid gebiedt ons, zijn werk in ons midden het laatst te noemen, doch een ieder, die zich de moeite wil getroosten om enige oude Rostra-nummers door te bladeren, zal uit de nummers na april 1956 kunnen zien, dat behalve Turkije ook de kernenergie voor vreedzame doeleinden, het door Pegasus uitgegeven blad Politiek en Cultuur, de voortgezette statistiek, de Benelux en vele andere onderwerpen zich verheugden in de welwillende belangstelling van deze veelzijdige persoonlijkheid. Aan deze belangstelling heeft Rostra voor een groot deel zijn bloei te danken. Voortaan zullen het Staf en Unilever zijn, die er van zullen profiteren.

Wij zouden hem onze beste wensen aan willen bieden voor een indrukwekkende loopbaan, maar een ieder, die hem kent, weet dat hij daar ook zonder deze wensen zelf wel voor zal zorgen. Is het niet veel realistischer, en wellicht meer in Floris' geest, onze gelukwensen te richten tot Staf en Unilever?

Redactie

FACULTEITS-MEDEDELINGEN

SECRETARIAATSWISSELING

Professor Dr G. Th. J. Delfgaauw is met ingang van 15 juni als secretaris van de Faculteit der Economische Wetenschappen opgevolgd door Professor Dr C. Goedhart.

STUDIEBEURS

De Culturele Commissie van de Nederlandse Raad der Europese Beweging heeft aan de Faculteit bericht, dat studenten zich kunnen aanmelden als

candidaat voor een gesubsidieerde uitzending gedurende een jaar naar het Europa-college te Brugge. In verband met de aan dit college verbonden R. Schuman-leerstoel bestaat speciaal belangstelling voor studenten in de economie.

Candidaten kunnen zich bij de Secretaris van de Faculteit aanmelden, die, indien hij hen geschikt acht, hun namen aan de genoemde Culturele Commissie zal doorgeven.

De ontsluiting van geïsoleerde gebieden in het licht van westerse rekenschap.

Prof. Dr G. H. VAN DER KOLFF

Met het begrip „onderontwikkelde gebieden” kooit men vogels van zeer diverse pluimage. Daaronder vallen landen met oude culturen van een erkend hoog peil, maar ook landen die naar de gangbare mening in het Westen in dit opzicht nog „laag” staan. Evenzeer dekt de verzamelnaam streken met rijke hulpbronnen en streken die van nature arm zijn. Tenslotte scharen zich onder die noemer zowel delen der aarde waarmee het blanke ras al sedert lang aanraking heeft, als ook contreien die tot nu toe, of tot voor kort, geïsoleerd zijn gebleven. Het is nu deze laatste categorie die, naar het zich laat aanzien, binnen afzienbare tijd haar afzondering zal hebben prijs te geven voor een rol in de wereldhuishouding, die ik meer in het bijzonder op het oog heb als de woonplaats van „primitieve” mensen. En wel naar aanleiding van de opmerking die men zo dikwijls hoort: „Mogen wij eigenlijk nog wel ingrijpen in het bestaan van zulke achtergebleven volken, nu verdiepte studie ons meer en meer bewust heeft doen worden van funeste gevolgen waarmee het contact met de westerse cultuur hen bedreigt? Ware het voor deze samenlevingen niet gelukkiger in haar eigen sfeer gelaten te worden?”

Men kan op verschillend niveau een antwoord zoeken op deze gewetensvraag. Men kan haar nuchter tegemoet treden in het licht der realiteit. Men kan haar ook trekken in de sfeer van het filosofisch-religieuze.

Houden we ons eerst op het vlak der keiharde feiten, dan hebben we wel te berusten in het opnemen van tot nu toe zelfgenoegzame gebieden in het internationale verkeer. Dit onder invloed van een publieke opinie die het eenmaal in het belang der mensheid ontoelaatbaar acht, dat, waar deze worstelt met een welvaarts tekort, men zich afzijdig houdt en uit onwil of onvermogen te kort schiet in het realiseren van de potentiële rijkdommen ter plaatse als bijdrage aan de wereldmarkt.

De openbare mening toch is de grootste dommekracht, waartegen een individu met afwijkend inzicht het niet

met enige kans op succes vermag op te nemen. Het herinnert me aan een anecdote uit het leven van Shaw. Na de première van een zijner toneelstukken rustten de frenetiek applaudiserende aanwezigen niet voordat de auteur op de planken verscheen om de hulde in ontvangst te nemen. Slechts één toeschouwer gaf op ostentatieve wijze uitdrukking aan zijn ergernis en afkeuring. Het was deze demonstrant tot wie Shaw zich richtte in ongeveer deze woorden: „Mijnheer, U heeft natuurlijk volkomen gelijk. U en ik zijn de enigen die de zwakheid en ondeugdelijkheid van dit stuk door hebben. Maar in trouwe vraag ik U: wat kunnen wij met ons beiden uitrichten tegen dit dol geworden publiek?”

Voor hen die zich aldus onder dwang der omstandigheden gewonnen geven en, zii het contre coeur, medewerking gaan verlenen aan het leggen van contacten, staat dan nog de mogelijkheid open om, waar zij gevaaren zien in een aan zichzelf overgelaten proces van beïnvloeding, althans alles in het werk stellen ten einde de aanpassing met zo min mogelijk schokken te laten verlopen.

Met minder scrupules kan men aan deze ontmoeting van „Oost” en „West” deelhebben, naarmate men de mens in zijn natuurstaat minder kan vereenzelvigen met dat gebenedijde wezen, dat destijds een romantiserende verheerlijking van de „wilde” maakte. Tevens zal men in verband hiermee de intellectueel niet noodzakelijk een ontaard dier achten, waarmee men zich kan bevrijden van de angst die een scholing in westerse zin uit dien hoofde per se zou inhouden. Ik denk hier aan Rousseau en aan Voltaires geestige reactie op Jean-Jacques' pennevrucht, welke voor zover ik mij herinner hierop neerkomt, dat hij na het lezen verlangen gevoelde er op vier voeten van door te gaan. Daar hij echter die kunst ongeveer 60 jaar geleden had opgegeven, was het hem onmogelijk daarmee weer te beginnen.

Met meer overtuiging en dus positiever in zijn houding staat men bepaald, wanneer men de situatie zoals men die aantreft niet anders dan mens-

onwaardig en onduldbaar kan vinden. Wat voor heil kan er gelegen zijn, zo moge men zich afvragen, in een leven op de grens van een fysiologisch minimum, chronisch in de greep van honger en ziekte, in een maatschappij waar de babies sterven als ratten, de dood in het algemeen een af te vrijpostige gast is en waar het denken in de ban moet blijven van een zoeken naar leeftocht, onmachtig zich te verheffen boven die gordel tot kniehoogte, waarin de varkens gefokt en de knollen geteeld worden?

En voor zover wij voor onze geoedersrust ontvankelijk zijn voor het inzicht van een erkende autoriteit op zedelijk gebied kunnen wij ons in deze laatste opvatting, welke westerse werkzaamheid in dergelijke landen rechtvaardigt, geschraagd voelen door het oordeel van Schweitzer. Deze toch is zelfs bereid heerschappij van de blanke over „wilde en halfwilde volkeren“ oorbaar te achten, wel is waar onder de uitdrukkelijke beperking: „indien het er ons ernst mee is ze te ontwikkelen en tot welstand te brengen.“ Hij onzegt ons echter enioe aanspraak „indien wij ze *slechts* (ik cursiveer) „overheersen willen om materieel voordeel uit hun land te trekken“, waarbij hij constateert, dat „het tragische is, dat de belangen der kolonisatie en die der beschaving niet altijd in dezelfde richting lopen, doch meermalen tegenover elkaar staan.“

Intussen is men als men de gevolgde leefwijze wil ombuigen naar wat wij gelukkiger achten, al bezig zijn eigen waardenschaal aan te leggen als norm voor andere samenlevingen. Dit inziende, kan men misschien twijfel gaan koesteren, of bijv. ons verlangen om de dood te mijden wel in dezelfde mate domineert bij een zgn. natuurvolk, waar het verscheiden een minder abrupte breuk mocht veroorzaken, doordat de afgestorvenen een onzichtbaar maar niettemin reëel deel blijven uitmaken van de gemeenschap. En wanneer wij deze onontwikkelde lieden, om een cliché te bezigen, willen verlossen uit de duisternis van hun bijgeloof, voelen wij het dan wel juist aan, wanneer wij hun de vrees en het pessimisme toeschrijven die zeker ons deel zouden zijn als gevolg van dwangvoorstellingen omtrent rigoureuze straffen voor dikwijls zelfs onbewust gepleegde verzuimen of delicten in een zwaar

met voorschriften geladen religieus-magische sfeer?

Ik voer dit aan, niet om in deze willekeurige voorbeelden nu partij te gaan kiezen, maar enkel om er de aandacht op te vestigen, dat als eenmaal het besef is gewekt van andere mogelijkheden van evaluatie dan waaraan wij gewend zijn, een mist van onzekerheden in de plaats komt van de overtuiging, dat onze goed bedoelde hervormingsdrang als loutere hemelvaart wordt verwelkomd. Zou het nu uitvoerbaar zijn — stel dat het wenselijk ware — alle invloeden die van het Westen emaneren geheel af te stemmen op de traditionele aspiraties die voor die andere levensstijlen gelden? Als wij ons al volledig konden indenken in haar anders gerichte normen, dan nog zouden daarin dikwijls elementen huizen die wij rondweg niet willen bestendigen, laat staan ontwikkelen, omdat zoiets een verloocheuing zou zijn van onze hoogste hedendaagse beginselen. Dit is zelfs de reden waarom wij ze zullen bestrijden als het binnen ons bereik ligt (doden van tweelingen, sneltochten, slavenvjachten, enz.). En tenslotte, waar onze moderne beschaving aan de kim dezer volken verschijnt, kunnen wij haar werkdadigheid niet dusdanig indammen, dat slechts het door ons beoogde effect wordt verkregen. De autochthone cultuur conformeert zich niet passief, maar is creatief en kiest zich uit een geïntroduceerde „carte des possibles“ wat haar lust, daarmee goeddeels nieuwe eigen wegen gaande. Het overrompelende van de ontmoeting is er debet aan, dat dit lang niet altijd tot voordeel strekt. Men kan dit als econoom enigszins vergelijken bij onverwachte en grote veranderingen in inkomsten en prijzen die het conventionele evenwicht tussen ontvangsten en uitgaven plotseling verstoren en een periode kunnen inleiden, waarin men allerlei vergissingen begaat in het besteden van zijn geld.

Daarenboven reageren niet alle groepen ener samenleving gelijk op openstaande kansen: de preciezen in de leer staan afwijzend tegen het westerse opdringen, de rekkelijken zijn geneigd zich te laten verleiden. Deze tegenstelling kan bijv. tragisch beleefd worden in de verhouding tussen ouders en kinderen, waar het onderwijs een „Umwertung aller Werte“ kan meebrengen in die zin, dat terwijl in vroegere tijd de jongeren de levens-

kunst van de bejaarden hadden te leren, voor een nu onvermijdelijk geworden aanpassing aan een nieuwe wereld de oudere generatie afhankelijk is van de moderne verworvenheden der jeugd, als lezen, schrijven, rekenen.

Met het bovenstaande is gesteld, dat onze aanraking met bewoners van min of meer geïsoleerd gebleven gebieden de zuiverheid van het cultuurpatroon niet onaangetaast kan laten, maar de deur open zet voor veranderingen welke vaak niet zonder leed en strijd hun beslag krijgen. Dit kan ons voeren tot het punt van waaruit wij het antwoord op de vraag, of wij er goed aan doen ons in te laten met achterlijke samenlevingen, binnenleiden in het domein van onze levensbeschouwing. Een dergelijke bezinning ligt in onze dagen meer in de lijn der dingen dan vroeger, waar tegenwoordig het probleem als zodanig is onderkend en het door het wegvallen van koloniën niet langer vanzelf spreekt, dat men een carrière overzee zoekt. Natuurlijk komen wij hiermee op subtiel terrein, dat niet meer discutabel is. Als ik dit mijnerzijds ga betreden door in Rostra mijn overtuiging pro rostris uit te spreken, doe ik dat met zekere schroom, zowel om het intiem-subjectieve als om de onmacht hierin boven de vaagheid van een duiden uit te komen. De bedoeling die voorzit kan enkel zijn eventuele gegadigden te prikkelen om met zichzelf tot klaarheid te komen. De lezer zie er dus vooral geen opzet in om mijn zienswijze op te dringen, want prosiëlietmakerij is mij ten enenmale vreemd en zeker ook het kwetsen van de heilige gevoelens van anderen.

Het komt mij dan voor, dat men alleen dan vrede kan hebben met de spanningen die men oproept en de dikwijls betreurenswaardige gevolgen in haar kielzog, wanneer men dit alles — in overeenstemming met het geloof „dat er geen heil wordt zonder smart geboren” — als een onvermijdelijk doorgangsstadium opvat naar een straks door belanghebbenden zelf erkend beter bestaan.

Zoals Dante zijn vaderstad eerst ten volle leerde bezitten door een levenslange verbanning uit Florence, zo mocht het aardse bestaan wel eens onze opdracht zijn om de mens, die in zijn wezen uit God is, tot het volle besef, zijner geestelijke waarden te

doen komen via een zwerftocht in een stoffelijk huiseel, waarmee hij gescheiden wordt van zijn land van herkomst. Het is nu dit vreemdelingschap, dat in de mens in zijn beste ogenblikken het heimwée activeert naar de bronnen van zijn oorsprong. Een heimwée, dat dan in wisselwerking met een genadevolle handreiking van boven de ontwikkeling inleidt, die niet anders is dan een af-wikkelen van de inkapselingen van de geest, van wat er aan versperring is tussen de aardbewoner en zijn God. Dit benaderen van de Waarheid is een winnen aan weten, en daarmee aan bewustwording. Want hoewel ik geen taalkundige ben, voel ik verband tussen weten en bewustzijn. Is het nodig te zeggen, dat de officiële wetenschap niet het monopolie heeft om dit weten te voeden, maar dat daarvoor ook andere kenbronnen zijn? Maar hoe het ook zij: wie wetenschap vermeedert, vermeedert smart. Het geestelijke groei-proces is er een van leed en pijn. Wij zijn er niet om den kinderens gelijk te **blijven**. Wij hebben de status van het paradijs met zijn ongeweten onschuld prijs te geven om moeizaam, door een mannelijke inspanning des harten, de louterende kennis te verwerven die eerst in haar volste zuiverheid ons weer den kinderens gelijk doet **worden**. Maar daarheen is een lange weg. Aan de dageraad der bewustwording ziet men binnen de nog beperkte horizon slechts de verwaalde bloesempracht der lente, die men beleeft als ontwijding en vernietiging, zolang men het uitzicht mist op een herfst die zijn oogst slechts tonen kan als het bloeisel is vergaan.

Men zou het nu als de objectieve zin van een historisch proces kunnen aanmerken — sommigen zeggen misschien als biologische wetmatigheid — dat de blanke wereld als exponent van de expansieve verkeershuishouding het agens heeft te zijn om de beslotenheid dezer samenlevingen, die vertragend werkt op ontwikkeling, te doorbreken en hen daarmee te stoten uit wat men min of meer euphemistisch de hof van Eden kan noemen.

Aan de in dit gebeuren ingeschakelde individuele westerling, die inziet wat deze mensen daarmee in eerste aanleg wordt aangedaan, blijft het dan voorbehouden om, zonder meerderheidsbetoon maar in nederigheid, te helpen in het ontvankelijk maken voor andere reële waarden, waarmee over de leegte van een wegwijnende

wereld heen het uitzicht vrij komt op een nieuw en zinrijk bestaan. En dit lijkt mij slechts weggelegd voor hem die geloven kan in de zaak die hij dient: enkel deze is het gegeven anderen te overtuigen en met zichzelf in vrede te vrede te blijven als deelgenoot aan de „clash of cultures“. Zulk geloof houdt niet in, dat men

het westerse patroon als het voorbeeld beschouwt waarmee iedere andere beschaving zich heeft te vereenzelvigen, maar wel dat onze cultuur, ondanks haar ontsparingen in oorlogspsychose, fundamentele waarden heeft die bevruchtend en bevrijdend kunnen zijn voor de toekomst van andere volken.

Enige aspecten van de ontwikkeling van Zuid-Italië.

K. KROMBEEN Pol. Soc. Drs

In 1950 heeft de Italiaanse regering een aanvang gemaakt met de uitvoering van een 10-jaren plan — enkele jaren later omgezet in een 12-jaren plan — ten einde aan de chronische economische depressie, waarin Zuid-Italië verkeerde, het hoofd te bieden.

Het economische stelsel van Zuid-Italië kenmerkt zich door de volgende twee karakteristieken: grote bevolkingsdichtheid en geringe natuurlijke rijkdommen, speciaal wat betreft de kwaliteit van de grond. Kapitaal is zo goed als niet aanwezig, hetgeen een gevolg is van de zeer lage levensstandaard der bevolking, die hierdoor praktisch geen mogelijkheid tot sparen heeft. Het gemiddelde inkomen per hoofd in het Zuiden bedroeg in 1952 ruim f 500.— hetgeen overeenkomt met 41% van het gemiddelde inkomen van de Noord-Italiaan.

Uit parlementaire onderzoeken bleek dat ruim 8% van de Italiaanse gezinnen op het allerlaagst denkbare niveau leeft. Zij consumeren nooit vlees, suiker of wijn. Nog eens 10% nuttigt slechts zeer geringe hoeveelheden van deze voedingsstoffen. Deze 18% wordt voor het overgrote deel gevormd door Zuid-Italiaanse gezinnen.

In Zuid-Italië woont 51.1% van de bevolking met meer dan twee personen in één kamer. Voor Noord-Italië is dit cijfer 21.8%. Voor de arbeidersklasse in het Zuiden is de toestand nog ongunstiger. Hiervan blijkt meer dan 36% met drie of meer personen in één kamer te leven.

In 1944 vond men bij een onderzoek in 2100 gemeenten dat 38% der bevolking geen electriciteit had, 96% geen gas, 60% geen riolering en 20% geen enkele drinkwatervoorziening.

Wat betreft de opvoeding leren de cijfers dat slechts 30% der kinderen

in Zuid-Italië de lagere school aflopen en slechts 10% uitgebreid lager onderwijs genieten. Het analphabetisme varieert van 0.6% in Milaan tot 53% in Cagliari, de hoofdstad van Sardinië. Bij een onderzoek in de provincie Puglia, in 1950 gehouden, bleek dat 65% van de ondervraagde personen geheel en 35% semi-analfaabeet was. Deze toestand is niet zozeer het gevolg van het ontbreken van onderwijskrachten alswel van een tekort aan schoollokalen. Teneinde hierin verbetering te brengen zal de bouw van 72.000 schoollokalen noodzakelijk zijn. Hiermede is een bedrag van 1340 miljoen gulden gemeoid.

De landbouw vormt in het Zuiden — de Mezzogiorno — de voornaamste activiteit. Hierin is 57% van de bevolking werkzaam. Doch ook de landbouw is sterk achtergebleven.

De bruto-productie per hectare landbouwgrond bedroeg in 1951 in Noord-Italië 154.000 lire, in Zuid-Italië 91.000 lire. Per 1000 ha. waren in het Noorden 7.6 tractoren in gebruik, in het Zuiden 1.6. In Noord-Italië gaf men per ha. 38 kg. kunstmest, in het Zuiden slechts 16 kg.

Men besloot Zuid-Italië tot ontwikkeling te brengen door de beschikbare productiefactoren (grond en arbeid) zo volledig mogelijk te benutten. Dit leidde tot de uitvoering van een landbouw-ontwikkelings-plan.

In de eerste plaats wordt het gebied ontsloten door de aanleg van wegen en spoorwegen en verbetering van bestaande verbindingen. Tevens besteedt men aandacht aan de uitbreiding van communicatiemiddelen zoals telefoon en telegraaf.

Naast de ontsluiting vormen de bestrijding van bodem-erosie en het tot stand brengen van een betere waterhuishouding primaire eisen voor landbouwontwikkeling. Terzelfdertijd komt

men door een effectieve waterhuis-houding tot het opwekken van waterkracht op veel groter schaal dan tot dusver het geval was. Eeuwenlang vormde het grootgrondbezit een belemmering voor de landbouwontwikkeling, immers hierdoor bleven bijna feodale toestanden bestaan. Om hieraan een einde te maken heeft men in totaal 800.000 ha. onteigend. Het onteigende land wordt thans verdeeld in kavels variërend van 4 tot 20 ha. al naar gelang de mogelijkheid van irrigatie en de vruchtbaarheid van de grond. Op deze kavels worden voorlopig 30.000 nieuwe boerderijen gebouwd, welk aantal op langere termijn zal worden verdubbeld. Door de bouw van kunstwerken kunnen grote oppervlakten worden geïrrigeerd, waardoor een intensieve cultuur mogelijk wordt. Het aanzicht van de landbouw in Zuid-Italië zal geheel veranderen. Men tracht het tot dusver onbekende gemengde bedrijfstype in te voeren. Door gebrek aan water was de veeteelt hier tot voor enkele jaren van geen enkele betekenis. De nieuwe boerderijen worden echter allemaal voorzien van accommodatie voor kippen en varkens, terwijl de meesten over een stal voor zes stuks rundvee beschikken.

Bij de uitvoering van de landhervorming worden zoveel mogelijk plaatselijke arbeiders, waaronder toekomstige boeren, ingeschakeld. Dit is enerzijds noodzakelijk ten einde zo snel mogelijk enige verlichting te brengen in de zeer zwaar drukkende werkloosheid. Anderzijds zijn er geen geschoolde arbeiders voorhanden dus moet men roeien met de riemen die men heeft. Hierdoor hoopt men tevens een zekere gehechtheid van de boer aan zijn land te kweken. Ook Noord-Italië is niet in staat voldoende geschoolde arbeiders voor het werk in het Zuiden op te leveren.

Naast de landbouw wordt de volle aandacht gericht op de ontwikkeling van de landbouwindustrie. Zo heeft men de bouw van suikerfabrieken gestimuleerd, terwijl ook op het terrein van de zulfurindustrie grote activiteit wordt ontplooid.

Bezielt men het werk zoals boven omschreven dan dwingt het de volle bewondering af. Een afdoende oplossing voor de ontwikkeling van het Zuiden is met dit programma zonder meer niet verkregen. Wie dat denkt ziet een zeer belangrijke factor over het hoofd, nl. de sociale factor.

De volgende vragen werpen zich op: wie zijn de bewoners van de nieuwe boerderijen? Waar komen zij vandaan? Hebben zij voldoende kennis en animo om het boerenbedrijf te leiden? Zijn zij in staat volgens de nieuw ingevoerde technieken te werken? Zijn er voldoende voorzieningen getroffen om deze nieuwe boeren — assegnatari — bij te staan en van hulp en voorlichting te voorzien wanneer zij daarom vragen en dat wensen en, hoe paradoxaal met moge klinken, ook als zij het niet wensen?

Pas wanneer wij op deze vragen een positief antwoord kunnen geven kan men succes verwachten van de enorme poging om de Mezzogiorno tot ontwikkeling te brengen.

Het feit dat een hoog percentage (57%) van de Zuid-Italianen in de landbouw werkzaam is, wil zeker niet zeggen dat het allen bekwame landbouwers zijn. In de eerste plaats mag men niet uit het oog verliezen dat de landbouw in Zuid-Italië in de jaren 1950 tot 1960 een geheel ander karakter zal krijgen, in de tweede plaats vereist de huidige landbouw een hoge mate van vakbekwaamheid.

Willen wij een antwoord geven op de eerste vraag: wie zijn de nieuwe bewoners en waar komen zij vandaan, dan moet men zich verplaatsen in het leven van de Zuid-Italiaanse dagloners: de braccianti. Zij vormen het plattelands-proletariaat en wonen in grote gemeenschappen, soms meer dan 75.000 inwoners, bij elkaar. Het grootste gedeelte van het jaar zijn ze werkloos. Enige sociale zekerheid bestaat er voor hen niet. In de namiddag gaan zij naar het dorpscentrum waar iedere dag een „openlucht-arbeidsbeurs“ is. Hier ontmoeten dan werkzoekers en werkgevers — vaak bedrijfsleiders van grootgrondbezitters — elkaar. Wanneer een dagloner op deze wijze 100 dagen per jaar werk vindt, mag hij niet klagen. De dagloner leert „bij de dag te leven“. Soms heeft hij zelf een klein lapje grond — in vele gevallen slechts een onderdeel van een hectare — dat hem een zeker bestaansminimum garandeert. Over het algemeen leeft hij in behoeftige omstandigheden. Hij bewoont een casetta. In deze één-kamer-woning moet hij met zijn gezin leven, slapen en eten. Water is er niet evenmin gas en elektrisch licht. Zijn woningin is vaak ver van de plaats verwijderd waar hij werk vindt. Immers door de malaria werden de mensen

in vroeger jaren gedwongen op de heuvels te gaan wonen; daar waren zij veilig voor deze vreselijke ziekte, die Zuid-Italië tot voor tien jaar in hevige mate teisterde. Heeft hij werk dan is dat bijna altijd van dezelfde soort, immers de grootgrondbezitter houdt schapen en verbouwt graan. Van mechanisatie heeft de dagloner geen verstand, evenmin als van kunstmest, daar de eigenaar van de grond hier geen geld voor uitgeeft. Zuid-Italië kenmerkt zich dan ook door een volledig ontbreken van de noodzakelijke investeringen.

Onderwijs heeft de dagloner niet genoten, lezen en schrijven kan hij in de meeste gevallen niet. Van vee weet hij weinig of niets.

Deze man nu, met zijn individualistische mentaliteit, met zijn vaste plaats in de gemeenschap van zijn gelijken, met zijn achterdocht en wantrouwen tegen elke vernieuwing en verandering en vooral met zijn vrees en vaak ook haat tegen de regering in Rome — vroeger immers merkte hij nooit iets van de centrale regering, behalve dat hij zonen moest afstaan voor oorlogen waar hij niets van begreep en belasting moest betalen, terwijl hij zelf droog brood at — wordt nu door deze regering op een boerderij gezet. Ver, soms enkele honderden kilometers, van zijn bekende omgeving komt hij in een huis waarvan hij niet eens weet hoe hij het moet bewonen, in een vlakke waar hij zich niet thuis voelt.

Hij wordt gedwongen deel te nemen aan een coöperatie, hij moet werk verrichten dat hem volkomen vreemd is. Hij moet leren met geld om te gaan, in die zin, dat hij een bedrijfsbudget zal moeten maken en een jaar rond moet komen tot de volgende oogst.

Van hem en zijn gezin, vooral ook van zijn vrouw wordt een maximale aanpassing gevraagd. Men denke zich de veranderde positie van de vrouw eens in, van werkmansvrouw is zij boerin geworden. Welke hulp staat de boer en zijn gezin ten dienste en hoe reageert hij daarop?

Een centrale rol in de bijstand aan de boeren speelt de coöperatie. De boer is verplicht twintig jaar lang lid van een coöperatie te zijn. Vergelijkt men de Zuid-Italiaanse „Riforma“ coöperaties met de ons bekende coöperaties, dan blijkt dat de eerste een veel ruimer werkterrein heeft. De coöperatie in Italië heeft tot taak tech-

nische, economische en financiële bijstand te verlenen. Zij geeft de boer advies over de te zaaien producten, verhuurt hem landbouwmachines en helpt hem bij de verkoop van de oogst. De coöperatie beschikt in bijna alle gevallen als enigste over de zwaardere landbouwmachines zoals tractoren, maaimachines, dorsmachines, apparatuur voor de bestrijding van insecten etc. Formeel is de boer vrij het advies van de coöperatie naast zich neer te leggen, doet hij dat echter dan zal het moeilijk voor hem zijn de machines te huren die hij nodig heeft. Voorlopig verstrekken de coöperaties de boeren crediet. Later hoopt men te komen tot een stelsel van boerenleenbanken, welke deze taak dan van de coöperaties kunnen overnemen.

De coöperatie is in feite het instrument waardoor de staat toezicht houdt op de landbouw.

Het bestuur der coöperatie wordt door en uit de boeren gekozen, de staat vult dit bestuur echter aan met één lid. Dit laatste lid heeft in de praktijk een veto-stem. Immers de coöperatie is geheel afhankelijk van staatsfondsen en het is de vertegenwoordiger van de staat in het bestuur die toeziet dat de fondsen juist besteed worden. Hij is het ook die deze gelden aanvraagt en motiveert.

De coöperatie heeft, wanneer tenminste voldoende vakbekwame mensen beschikbaar zijn, op iedere 40 tot 100 boerderijen één technische en één sociale assistent in dienst.

Deze laatste is de schakel tussen coöperatie en het boerengezin. De assistenten gaan op huisbezoek, houden het gezin in het oog en geven adviezen. De sociaal assistent, te vergelijken met een sociaal werker in Nederland, staat vooral de boerin bij. De boerin wordt geleerd hoe met geld om te gaan, hoe met een gegeven budget het gezin het best gevoed kan worden, hoe het huis schoon gehouden moet worden. Zij krijgt voorlichting op elk terrein dat haar van dienst kan zijn.

De technisch assistent geeft de boer advies in alle moeilijkheden waar deze mee geconfronteerd wordt: Vele boerderijen krijgen een halve ha. wijn-aanplant en/of een ha. olijfbomen. De meeste braccianti weten echter niets van wijn- en olijfcultuur af. De assistent geeft ook adviezen betreffende vee-verzorging: Hij geeft voorlichting over voeding der dieren en de be-

handeling ervan. Hij licht de boer in over de veterinaire dienst, welke de coöperatie heeft en assisteert bij aan- en verkoop van dieren.

Men ziet dus dat de boeren niet aan hun lot worden overgelaten. De overheid treedt echter ook direct op. Zij organiseert cursussen op velerlei gebied, van naai- en knipcursussen voor boerinnen en dochters tot cursussen voor boeren over het gebruik van tractoren, het nut van verzekeringen en over de wijncultuur om slechts enkele voorbeelden te noemen.

Hiernaast heeft de overheid een groot aantal land- en tuinbouwscholen opgericht. Deze scholen zijn van het meest moderne materiaal voorzien. Men geeft er daglessen voor de jeugd en avondlessen voor de volwassenen. Het valt de bezoeker op dat deze scholen in hoge mate op visueel onderwijs zijn ingesteld.

Er worden uitwisselingen verzorgd: Zuid-Italiaanse boeren krijgen de gelegenheid veel van hun Noord-Italiaanse collega's te leren door een verblijf van enkele maanden op de bedrijven in het Noorden van het land.

Behalve de incidentele, reeds genoemde, zijn er permanente cursussen van een half jaar, een jaar en nog langer. Hierop wordt meestal geen bepaald onderwerp behandeld, maar kan de boer alles leren wat noodzakelijk is voor het voeren van een modern boerenbedrijf.

Verder organiseert de regering excursies naar modelbedrijven, markten, landbouwkundige instellingen en reeds lang bestaande coöperaties in Noord-Italië.

Ten slotte kan nog vermeld worden dat de plaatselijke landhervormingsinstaties eenvoudig gestelde landbouwvoorlichtingsbladen uitgeven, die gratis aan de boeren verstrekt worden. In het proces van voorlichting en ontwikkeling wordt vooral veel aandacht besteedt aan de jongere generatie, die meer vatbaar voor de hervorming blijkt te zijn dan de oudere generatie.

Rest ons tot slot de vraag hoe de assegnatari op dit alles reageren. Men zou deze vraag kort kunnen beantwoorden met: aanvankelijk sterk negatief, later hoe langer hoe meer positief.

Aan verschillende verschijnselen kan men waarnemen dat de Italiaanse regering stellig tot op zekere hoogte succes heeft geboekt met haar poging de bevolking rijp te maken voor de grote veranderingen die zijn tot stand gebracht. Verzetten de boeren

zich er aanvankelijk allen sterk tegen op hun land te moeten gaan wonen — zij prefererden allen de grote plattelands-gemeenten — nu wensen zij niet anders en voelen zich sterk te kort gedaan, wanneer dit in enkele gevallen niet mogelijk is. In de eerste periode van de landhervorming werden de coöperaties zeer achterdochtig behandeld en de assistenten vaak zelfs als vreemde indringers geweerd. Nu is het zo dat de boeren de coöperatie als een onmisbare instelling zien en bij informatie naar hun wensen, kreeg ik steeds in de eerste plaats te horen: meer assistenten en meer assistentie. Dit is kenmerkend voor het optreden van de mensen van de sociale diensten van de landhervormingsinstanties.

Men mag hieruit niet de conclusie trekken dat er geen fouten gemaakt zijn, of dat alles nu zonder moeilijkheden verloopt, maar wel dat de Italiaanse regering op tijd heeft ingezien, dat geen enkele hervorming succes kan hebben wanneer zij niet gepaard gaat met een mentale voorbereiding van de betreffende bevolking.

Gedwongen als men door de sociale en politieke spanningen werd tot snel handelen, heeft het aan de sociale voorbereiding wel gemankeerd. Men moest in Zuid-Italië in kort tijdsbestek doen, wat onder andere omstandigheden veel meer tijd gevraagd zou hebben. Hieruit is het dan ook te verklaren, dat er bv. geen behoorlijke sociografische studies zijn gemaakt van het gebied waarin de ontwikkeling moest plaats vinden. Zo kon het dan ook voorkomen dat de mensen van de sociale dienst, zoals zij mij zelf verklaarden, verbaasd en onaangenaam verrast waren door het feit dat zij in bepaalde streken, waar zij dit niet verwacht hadden, praktisch gesproken 100% analfabetisme aantrouwen.

Het is echter zeer gelukkig geweest dat men tijdig het belang van de sociale en psychologische problemen, welke onvermijdelijk met ieder ontwikkelingswerk gepaard gaan, heeft ingezien. Het zijn juist deze vraagstukken waarmede het succes van dergelijk werk staat of valt, wat maar al te dikwijls over het hoofd wordt gezien.

Wanneer men over voldoende kapitaal beschikt kan men alle mogelijke technische verbeteringen tot stand brengen. Hierbij zal men steeds moeten bedenken dat het optreden van de mens deze investeringen effectief moet maken.

over het consumentengedrag in minder ontwikkelde gebieden.

„The quantity and composition of goods and services consumed reflect the values, customs, and habits of a particular society and are limited by the volume and kinds of production the society is able to carry out.”
Samuel P. Hayes Jr.

1.

De algemene economische theorie behoeft een grondige revisie; zij lijdt aan een ernstige veroudering van de premissen. Weliswaar hebben de economen deze aandoening reeds onderkend — vooral in de loop van het laatste decennium — en zijn meerdere en vaak zeer geslaagde pogingen ondernomen om de theoretische vooronderstellingen meer met de feitelijke verschijningsvormen in overeenstemming te brengen. Maar toch blijft er nog erg veel te doen.

Nu kan ik nooit zeggen dat een theorie (in de zin van een theoretische conceptie) juist of onjuist is. Een theorie wél, al naar gelang van de omstandigheden, meer of minder actueel. De actualiteit van een theorie is afhankelijk van de actualiteit van de daaraan ten grondslag liggende premissen, en zo gesteld is een theorie altijd juist, mits zij logisch consistent is. De grondige revisie slaat dan ook niet op de theorie als zodanig, maar eerder op de uitgangspremissen die de realiteit slechts ten dele weergeven. Wat is namelijk het geval?

Van oudsher is men bij de constructie en de verdere perfectie van de economie uitgegaan van hypothesen, die slechts gelding hadden in die landen, waar de economische wetenschap zich snel ontwikkelde. Dit waren uiteraard de West-Europese landen en de U.S.A., dus over het algemeen die gebieden, welke men thans als meer ontwikkeld aanduidt. In deze landen verschilt het maatschappelijk kader thans aanzienlijk van dat in de middeleeuwen, en in de economisch-theoretische evolutie ziet men met de gewijzigde westerse maatschappijstructuur rekening gehouden, zij het soms met een vrij grote naijling.

Het is pas de laatste jaren dat men

zich is gaan realiseren, dat de huidige economische theorie — en de daaruit afgeleide normen — slechts actueel is in de hoger ontwikkelde landen, die tezamen niet meer dan een vierde van de wereldbevolking bevatten. Wil de economische theorie algemene geldigheid pretenderen, dan zullen haar premissen niet alleen rekening moeten houden met het maatschappelijk kader van rijkere landen, maar mede ook met dat van het drievierde deel van de wereldbevolking dat in armoede wandelt. De economie heeft per slot van zaken toch een dienende taak ten opzichte van de mensheid.

Het maatschappelijk kader van de armere landen verschilt sterk van dat van de meer ontwikkelde economieën, niet alleen noch op de eerste plaats economisch, maar ook en vooral sociaal, cultureel, religieus en demografisch. Deze buiten-economische data en hunne ontwikkeling hebben formidabele economische consequenties en de econoom die hiermede geen rekening houdt en er angstvallig voor waakt het territoir van zijn vakwetenschap niet te overschrijden, zal het nimmer verder brengen dan het plagen van „reine Theorie”.

Er zijn dan opvallende verschillen te onderkennen in het handelen van de mens in de armere en in de rijkere landen. Er staat „van de mens” en niet „van de mensen”, omdat de verschillen in handelen, naar het mij voorkomt, niet zozeer het gevolg zijn van verschillen wortelende in de psyche van de mens, maar veeleer voortspruiten uit de verschillen in maatschappelijk kader. De omstandigheden van het handelen — inzonderheid de economische omstandigheden — zijn naast kennis (dus de strategie van het handelen) beslissend.

Met dit uitgangspunt voor ogen zou ik enkele opmerkingen willen maken over het handelen van de consument in minder ontwikkelde economieën. Terloops zullen, waar nodig, de consequenties van het consumentenge-

drag voor de versnelde economische ontwikkeling naar voren gebracht worden.

2.

Een bespreking van het consumentengedrag voert ons in het vlak van de macro-analyse. Het gaat dan om de omvang, de structuur en de ontwikkeling van de totale maatschappelijke consumptie; dus in een grafisch beeld, om het verloop van de consumptiefunctie annex de structuur van de importen.

Vergelijkt men de gemiddelde consumptiequote van een minder ontwikkelde met die van een meer ontwikkelde economie, dan valt het direct op, dat in eerstgenoemde de quote groter is dan in laatstgenoemde. Met andere woorden naarmate een economie minder ontwikkeld is, dus naarmate het hoofdelijk inkomen lager ligt, wordt een relatief groter deel van het inkomen voor consumptieve doeleinden aangewend. Men zou hierin de zogenaamde wet van ENGEL kunnen herkennen, maar dan internationaal en niet individueel toegepast. Volgens ENGEL zal bij stijgend inkomen en gegeven prijzen, het individu een procentueel geringer inkomensdeel in de consumptieve sfeer besteden (ofschoon toch de consumptieve uitgaven kunnen toenemen). Bij hem dus een overtijdse beschouwing van deze grootheden bij het individu; hierboven een internationale vergelijking op een bepaald tijdstip.

Naast de grotere consumptiequote typeert ook het stijler verloop van de consumptiefunctie de minder ontwikkelde economie. De richtingscoëfficiënt is nagenoeg gelijk aan 1, hetgeen inhoudt dat additioneel inkomen zo goed als geheel in de consumptieve sfeer besteed wordt. In Keynesiaanse symboliek zou men moeten schrijven: de marginale consumptiequote nadert tot 1 en de marginale spaarquote nadert tot 0. Indien wij het er over eens zijn dat de snelle economische groei onder meer een belangrijke versnelling van de kapitaalvorming, dus een vergroting van de reële maatschappelijke besparingen vergt, dan is het duidelijk welke groeibelemmering van de ontwikkeling van de consumptie uitgaat.

Nu zou men kunnen menen dat de grote drang tot consumptie een la-

tente groeikracht in zich bergt. Het antwoord hierop is zowel ja, als neen. Ja, indien en voor zover de behoefte aan een hoger consumptieniveau het individu tot een hogere productiviteit brengt; neen, indien men à la Keynes een nauw verband aanwezig acht tussen consumptieve vraag en economische ontwikkeling. Dit verband is niet dan voor een gering deel van de totale vraag naar goederen en diensten aanwezig. En hiermede komen wij al direct bij de structuur van de consumptie. Maar laten wij eerst even terug keren tot het stijl verloop van de consumptielijn.

Ter verklaring hiervan zou men wederom op het lage niveau van het hoofdelijk inkomen kunnen wijzen. Zeer velen in de minder ontwikkelde economieën leven aan de grens van het daar geldend bestaansminimum en kunnen talrijke dringende levensbehoeften niet bevredigen. Het is dus voor de hand liggend, dat hun consumptie pari passu stijgt met een stijging van het karige reële inkomen. Bovendien betreft het hier overwegend agrarische, zelfgenoegzame volkshuishoudingen, waardoor inkomensstijging en consumptiestijging niet alleen ad valorem, maar ook specifiek volkomen aan elkaar gelijk zijn. Maar volledig is deze verklaring geenszins, aangezien de midden- en de hogere inkomensklassen een consumptieniveau hebben, dat niet aan de grens van het bestaansminimum ligt. Zij zouden dus in staat zijn besparingen te verrichten uit een additioneel inkomen, waardoor de marginale spaarquote een merkbaar opklimmende waarde zou hebben. De feiten wijzen echter anders uit; ook in de midden- en hogere inkomensklassen ondervindt de consumptie een sterke opwaartse druk en er moet dus een aanvullende verklaring gevonden worden voor het nauwe verband tussen de ontwikkeling van het nationaal inkomen en die van de nationale consumptie.

In dit kader is het verschijnsel van de demonstratie, naar mijn weten voor het eerst door RAUL PREBISH naar voren gebracht, genoemd. Leert men een consumptiepatroon kennen dat men terecht of ten onrechte superieur acht ten opzichte van de eigen consumptie, dan zal men een drang gevoelen tot de superieure consumptie over te gaan. Deze drang is niet anders dan

het gevolg van het gevoel van daling van eigen welvaart, dat het leren kennen van het superieure consumptiepatroon en de wetenschap dat het (zij het ten dele) bereiken ervan mogelijk is, bij het individu of bij een volk teweeg brengt. Demonstratie, uitgaande van de westerse levensstandaard, leidt dus tot een imitatieneiging in de lage-inkomens-landen, waardoor hun consumptiefunctie en bijzonderlijk ook hun consumptieve-importenfunctie een zuiging naar boven ondervinden.

Deze verklaringsgrond is, dunkt mij, in overeenstemming met de feiten. Stapt men een winkel in een tropische stad binnen, dan valt aanstonds de relatief grote hoeveelheid geïmporteerde westerse goederen op. Het zijn veelal industriële producten, lopende van de meest primaire levensbehoeften tot de meest luxeuse gebruiks- en verbruiksartikelen. Dit is geen toevaligheid en de vraag waarom vele van deze goederen niet ter plaatse gefabriceerd worden, is voor de hand liggend.

De oorzaken zijn vele; zij liggen voor een belangrijk deel in het vlak van de productie, maar zij kunnen ten dele ook uit de structuur van de vraag afgeleid worden. Wij gaan aan het producentengedrag voorbij en stellen de vraag waarom er een uitgesproken voorkeur voor westerse producten, of beter: voor producten geïmporteerd uit westerse landen, bestaat. Is de superioriteit van deze goederen werkelijk of vermeend en indien vermeend, hoe valt deze dan te verklaren? Laten wij tevoren vaststellen, dat, indien er van superioriteit sprake is dit impliceert, dat de geïmporteerde goederen waar het om gaat ook in het land zelf voortgebracht worden. Verder, dat het gemaakte onderscheid tussen werkelijke en vermeende superioriteit de objectieve superioriteit betreft. Objectief superieur kan men een product achten ten opzichte van een ander productenexemplaar, indien het eerste — onder overigens gelijke omstandigheden — tot een hogere graad van behoeftenbevrediging leidt. Het gaat hier dus om de intrinsieke kwaliteiten en om de prijsverhoudingen van de te vergelijken producten-exemplaren. Subjectief superieur daarentegen is een product indien het, afgezien van zijn intrinsieke waarde, door het subject verkozen wordt bo-

ven een substituut. De overwegingen die hierbij een rol kunnen spelen zijn uiteenlopend, z.a. een persoonlijke relatie tot de fabrikant, onwetendheid, gewoonte en sociaal aanzien. De laatste genoemde overweging speelt een rol bij de zogenaamde prestige-goederen.

In de minder ontwikkelde economieën worden sommige westerse goederen terecht superieur geacht ten opzichte van het eigen product. Zij zijn superieur. De eisen welke de consument aan de goederen en diensten stelt, en de concurrentieverhoudingen, dwingen de producenten in de westerse maatschappij volle aandacht aan de kwaliteit van het product te besteden. Daarnaast moeten zij de klant een goede service garanderen op straffe van achteruitgang. Aan al deze zaken ontbreekt er nog veel in de landen aan de peripheri van het internationaal economisch gebeuren. Het binnenlands product is vaak slecht afgewerkt en een relatief lagere prijs dan het geïmporteerde substituut vermag niet het kwaliteitsverschil te compenseren. De koper reageert hierop zeer terecht, met het geïmporteerde artikel te kiezen. Daar waar de binnenlandse producent, veelal door bijzondere omstandigheden, vaste voet aan de grond gekregen heeft, is het met de kwaliteit van het product en de klantenservice nog droeviger gesteld. Hij geeft dan blijk van een „consumer-be-damned philosophy” (SAMUEL P. HAYES, Jr.). Voor het overige kan men deze mentaliteit ook bij de importeurs aantreffen, vooral indien zij zich een monopolistische positie weten te verwerven.

Er zijn echter ook vele gevallen aan te wijzen, waarin het binnenlands product qua kwaliteit en prijs terdege met het geïmporteerde product zou kunnen concurreren en waarin toch een opmerkelijke voorkeur voor het buitenlandse artikel bij de koper op te merken valt. Laten wij eens „het land van de trotse stromen”, Suriname, bij de horens vatten. Tot voor kort werd er hier vanuit Nederland Savoyekool aangevoerd, die na aankomst (een zeereis van 3 weken in een niet-gekoeld ruim) beslist slechter smaakte dan de plaatselijk geteelde en vers op de markt aangevoerde Savoyekool. Bovendien was zij hoger in prijs. Toch ging de geïmporteerde kool vlot van de hand, terwijl de boeren meer dan eens met een onverkochte partij verse

kool bleven zitten. Een ander voorbeeld uit eigen omgeving is de pinda-kaas. Pindakaas is pindakaas, zou men kunnen zeggen. Toch is dit beslist niet zo. De binnenlands gefabriceerde pinda-kaas heeft een heerlijker aroma, eet smakelijker en is bovendien lager in prijs dan de van elders aangevoerde. Toch zien de handelaren negotie in de duurdere potjes import. Een derde voorbeeld vindt men in het verkochte schoeisel. Bata Best boert best in ons kleine landje, terwijl de binnenlandse schoenindustrie het moeilijk heeft. En dit terwijl de lokaal vervaardigde schoen toch, ook volgens de verklaring van buitenlandse deskundigen, in geen enkel opzicht voor een indentiek importexemplaar hoeft onder te doen. Soms zelfs liggen de kwaliteit en de prijs gunstiger bij het binnenlandse product. Tenslotte nog een voorbeeld dat SAMUEL P. HAYES vermeldt. In vele delen van Azië, de U.S.A. en Latijns Amerika eet men aangevoerde gepolijste rijst, ofschoon de ongepolijste, lokaal verbouwde rijst veel voedzamer en rijker aan vitamines is.

En zo zouden er meer frappante voorbeelden aan te halen zijn die op een uitgesproken voorkeur voor het westerse wijzen, ook al zijn wij ons er van bewust, dat ook andere factoren het preferentieschema van de consument bepalen. Waar spruit deze voorkeur, vaak gebaseerd op een vermeende superioriteit, uit voort?

Eén van de meest voor de hand liggende verklaringsgronden van het hierboven beschreven consumentengedrag is gelegen in het feit, dat overal het vreemde, enkel en alleen al doordat het buitenlands is, agio doet ten opzichte van het gelijkwaardige eigene. Dit verschijnsel kan men overal onderkennen en zo bijster vreemd doet het dus niet aan in minder ontwikkelde economieën. Men zou het in het algemeen zo kunnen zeggen, dat twee technisch volkomen gelijkwaardige artikelen in de ogen van de consument heterogeen zijn, indien het ene een lokaal, en het andere een geïmporteerd artikel is.

Daarnevens valt er nog een historisch argument aan te voeren. Sedert eeuwen is West Europa wetenschappelijk, politiek en ook economisch „the leading continent” geweest in het wereldgebeuren. Tengevolge hiervan is in vele minder ontwikkelde eco-

nomieën, waarvan sommige nog steeds, andere pas kort, niet meer de status van koloniën hebben, het West Europese als superieur beschouwd. Welstand en sociaal aanzien werden en worden nog vaak in sterke mate geïdentificeerd met een westers consumptiepatroon. Dit temeer daarom ook, daar in vele van deze landen de hoogste maatschappelijke posities door Europeanen ingenomen werden. Dit argument wordt des te waarschijnlijker indien men de recente internationale verschuivingen beziet. De leidende betekenis van West Europa is voor een groot deel op de U.S.A. overgegaan en tegelijk hiermee gaat de „western mode of life” steeds meer plaats maken voor de „American way of life”. Deze structuurwijziging in het consumentengedrag kan men ook in West Europa opmerken.

Als derde argument kan mogelijk gewezen worden op de opvatting dat de Westering ex definitione alles beter weet en alles beter kan. Deze mening kan men nog steeds — alle nationalistische leuzen ten spijt — bij het gros van de gewone man in een minder ontwikkelde economie beluisteren, al zegt hij het dan ook niet zo. Een dergelijke opvatting wijst op een onvolgroeid, ver van de objectiviteit verwijderd, verwrongen waarderingsoordel.

In het bovenstaande heb ik enige facetten trachten te belichten van het consumentengedrag in minder ontwikkelde economieën. Hoewel de verhoudingen overal anders liggen en het beeld plaatselijk van kleur verschildt, geloof ik toch dat men algemeen kan stellen, dat in de minder ontwikkelde economie de in de moderne theorie impliciet veronderstelde relatie tussen nationale consumptie en productie, niet zo innig aanwezig is als elders. Het typische consumentengedrag, dat sterk op importen gericht is, verbiedt deze vooronderstelling. Hieruit volgt dat een theorie, waarin ter verhoging van het nationaal inkomen en de productie, de vraag naar goederen zonder meer de belangrijkste variabele is, slechts een zeer beperkte geldigheid heeft en zeker het adjectief „algemeen” niet verdient.

Paramaribo, juni 1957.

Marginal efficiency of investment in theory and practice.*

PROF. E. LUNDBERG

In this summary of my lecture I can only give a presentation of the problems that I treated but not much of the methods I used in my treatment of the problems.

The starting point for this investigation refers to a central economic policy problem — in Sweden as well as in many other countries. In Sweden we are trying to solve the inflation problems in many ways; one of these ways involves keeping down private investments by means of various devices: stringent credit rationing, government control of bond issues, high taxes on profits and building regulations. This policy has been successful in a way — industrial investments are to day not much above the record level of 1951. Another result of this policy is, however, that the Swedish credit — and capital markets are functioning very badly with undesirable results as to the allocation of investments. This is a serious problem in the longer run. Savings are very scarce in relation to actual investment needs and an important issue from the point of view of economic growth must be how the scarce savings are allocated to various branches of public and private activity.

When we come to the problem **how** savings and additions to the volume of capital in the economy affect the rate of growth of real national income there is really not much of useful knowledge in our science of economics. On the one hand we have the fine old capital theories of Böhm-Bawerk and Wicksell using concepts that make practical applications im-

lots of modern statistical applications demonstrating relations between changes of capital volume and economic growth. But instead we find the underlying theories and the concepts used so doubtful that we become sceptical as to the results.

There are two main alternative methods to estimate the rôle of capital (and savings) in economic growth. The first approach mainly relies on the method of comparative statics — comparing alternative amounts of **input** of capital. The second approach jumps directly into economic dynamics: savings and additions to capital arise out of disequilibria and create new deviations from equilibrium.

Let us look at the first approach. The simplest way to „explain“ economic growth is to refer to the long run stability in the trend of production per man hour. In the forecasts of national product in Sweden a yearly rate of increase in this kind of productivity of about 2-3% is usually assumed with reference to historical trend experiences. When breaking up the aggregates the stability disappears, however. Great differences in level and trend of productivity become clear and as a consequence shifts in employment of labour play an important rôle in the explanation of the rise in total productivity.

The main deficiency of this concept of productivity is of course determined by the fact that the production result is related only to one of the factors of production, labour. An improvement in the explanation should be reached by referring also to input of the second main factor of production, capital. The simplest version of this approach is to divide the index of production volume by an index of the corresponding sum of inputs of labour and capital weighted by their

* Samenvatting van het gastcollege, dat prof. Lundberg onlangs voor onze faculteit heeft gegeven. possible. On the other hand we have

relative marginal productivities during a base period. The problem is thus to measure factor inputs in real terms net of changes in production efficiency (under the assumption that base period technology had prevailed). Interesting results with this type of approach have been reached for the U.S. - economy by Mr John Kendrick: he found a rise in this kind of „total productivity“ of 1.5-2% per year and a relative weight for capital of 25-30%¹⁾.

In my own interview studies I have found in individual firms during longer periods with no investments (only repairs and maintenance) a rate of growth of labour productivity of around 2% per year.

Without doubt very stimulating results have been reached by methods of this type (Douglas, Fellner, Baran, Kendrick a s o). However very serious question marks must be put down — as to the concept of a „constant dollar value of the net stock of real capital“ (for the economy as a whole, for a branch of industry or for an individual firm), as to the production function implied, as to the solution of the aggregation problem and as to the statistical methods of measuring. As with all lines of approach this method of evaluating the contribution of inputs of capital only means **one** of possible interpretations of the rôle of capital. The theory behind the method involves a very high level of abstraction. We certainly eliminate important aspects of our problem when we try to interpret capital as a homogeneous physical quantity with a given marginal productivity. Not the least difficulty is the differentiation between quantity and quality of capital goods and this problem is closely connected with the question how quickly old goods become obsolete because of investments in new methods of production. With

the statistical technique used we don't even know if or to what extent gains in efficiency of capital are in fact taken care of, when deflating capital values into constant prices.

Behind the difficulties of interpretation there is the extremely abstract notion of equilibrium positions as to capital. Wicksell actually never used the capital - theory of the first part of his „Lectures“ in the second part where he studied the dynamics of the transition between equilibrium positions. In a dynamic interpretation we may use the concept of marginal efficiency of investments instead of marginal productivity of capital. The focus of our interest is thereby directed to the relation between investments and change of output in an expanding economy. In the usual growth formula the (gross or net) saving ratio is put equal to the rate of expansion times the capital-output ratio. This capital-output ratio is a very dangerous, very useful and much misused concept. Anyhow it gives a good starting point for empirical analysis and has ultimately something to do with the marginal efficiency of investments.

A disaggregation of the capital-output ratio for the whole economy (having usually the order of size of 3-4) gives as result a very wide dispersion of the ratio for various branches of activity (15 for dwellings, 10 for power plants, 2-5 for different branches of manufacturing, 1-2 for trade a s o). The public sector generally shows a much higher ratio than the private sector of the Swedish economy. The difference is so large that although the public sector (incl. house building) comprises about 60% of total gross investments its contribution to national income only amounts to about 20% (the corresponding figures for the private sector are about 40 and 80%). Such figures are easily misunderstood and misused. A number of factors explain the differences in capital-output ratios: more of long term investment

¹⁾ John Kendrick: Productivity trends of labour and capital (Review of Economics and Statistics. Aug. '56)

in the public sector, more of cooperating labour in the private sector, large differences in the ways of valuating the contributions to national income. We have also the important problem of interdependence of capital needs and investments as between sectors of the economy.

One important factor of explanation of the varying size of the capital-output ratios refers to the large dispersion in yields of investments in various branches of activity. The ex post yields are systematically much higher in manufacturing than in house-building or power plants. Also within manufacturing there is a great dispersion as between the sectors. This can only to a relatively small extent be explained by differences in risk and uncertainty. The badly functioning credit- and capitalmarkets may give reasons why the equilibrating mechanism tends to work slowly. However, following the lines of thought of the Stockholm school, the analysis must start with **ex ante** notions: what is savings expected to yield in the lines of investment about which plans and decisions are being made?

During the last year I have been making case studies within Swedish industry to find out something about profit expectation at investment decisions. These studies are so far only in a preliminary shape but they seem to point at a surprisingly large dispersion. Expected net yields on new investments vary between 3-4% and over 50%. Machine investments are being made with expected pay off-periods of 1-3 years, partly depending on the liquidity position of the firm in question. Expansion programs are planned with net profit expectations often corresponding to 20-30% before taxes. (The high corporate taxes in Sweden — nearly 60% on net profits — necessitate 15-20% yield on the firm's own capital to guarantee reasonable dividends). The entrepreneur may at the same time expect yields

on investments in growing wood of only 3-4%. Even within the same firm investments are carried out simultaneously with a very wide dispersion in profitability. The less profitable investments — often of longterm nature — are not always postponed to leave room for highly profitable investments. We meet again the problem of interdependence of investments — the issue of balanced growth within the firm as well as within the whole economy.

For an economist it is a rather sad fact to note with how little precision profit calculations are usually made — and mostly with very good reasons. To a large extent profit calculations on new investments are not made and cannot reasonably be made (investments in new quality goods with uncertain market prospects, all kinds of social investments). Many great investment decisions on new lines of production are often said to be made as rough guesses on the back of an envelope. As Keynes has said: „Not much investments would be made as result of cold calculation“.

One important conclusion of the analysis is that the ex post measures of capital productivity or investment efficiency very much tend to underestimate the marginal returns of investments — as measured by the ex ante profit calculations of the firms. The methods of comparative statics as pictured above abstract from the essence of capital formation: the dynamic changes created by investments. The ex ante high returns of investments in an expanding economy with lots of disequilibrium points will generally be transformed to, ex post, low yields on capital investments. Investments will be followed by redistributions of income: higher wages or lower prices because of competition. In the interviews I have often found that the ex ante expected returns look very good with yields of 20-30% but ex post after some ten years if capi-

tal is revalued at current cost of production and taxes are subtracted the ex post yield may only be something like 2-3⁰%. Is this not the essence of dynamic growth in our capitalist economy, what Schumpeter called „crea-

tive reconstruction"? From this point of view a concept of capital volume with a given productivity tends to conceal some essential problems when the aim is to estimate the rôle of capital in economic growth.

Schweitzer, Chroesjtsjew, Truman, economen en hun gemeenschappelijk object van belangstelling.

In van Zwijndrechts bekende gele deel I van Hoofdstukken der economie, staat duidelijk en zonder de lezer twijfel te laten: „Uitgangspunt (der economie) is de mens, de wijze waarop, de middelen waarmee hij streeft naar de mogelijkheid van bevrediging van behoeften.“ Dat de mens uitgangspunt is brengt mede dat steeds ten strengste rekening moet worden gehouden, met de omstandigheden waarin hij leeft, in de ruimste zin.

Wij mogen blij zijn, dat ons aan het begin van ons studiepad, reeds bij de allereerste schreden, gewezen wordt op dit zo bijzonder belangrijke feit, dat elke econoom zich steeds voor ogen zal dienen te houden, indien hij tenminste hoopt zijn wetenschap met enige vrucht te kunnen beoefenen. Nochtans blijkt het een moeilijke opgaaft te zijn. De verstarringsverschijnselen in de economische theorieën zijn legio. De aanpassing aan de realiteit van het maatschappelijk leven vindt vaak niet dan met grote vertraging plaats. Misschien is het dan ook wel terecht, dat vele beoefenaars van onze wetenschap verweten wordt zich slechts met „reine Theorie“ bezig te houden en in het gunstigste geval, gelijk de volgauto's bij de Tour de France, achter het feitelijk gebeuren aan te hobbelen om pas na het voorgevallene de, aan een ieder bekende, uitslag van uitgebreid commentaar te voorzien.

De aanpassing der economische theorie aan het maatschappelijk leven

moet geschieden door de premissen in overeenstemming te laten zijn met de realiteit. De realiteit moet dus gekend worden. Dit vergt voortdurend een grote mate van oplettendheid en nauwkeurige waarneming met inachtneming van alle nuances. Het „fait brut“ moet ook waar het de economische wetenschap betreft, door de geleerde worden vertaald in het „fait scientifique“. Eerst dan zal de weg gebaad zijn, om met kans op succes te pogen de economische problemen tot oplossing te brengen. Het onderzoek van het werkelijk gebeuren en het releveren van de nodige en bruikbare gegevens is moeilijk bij alle sociale wetenschappen, mede omdat men zich vaak op het terrein van andere neven-wetenschappen zal moeten begeven. Er is een gemeenschappelijk „fait brut“ en de verschillende wetenschappen zullen elk hun eigen „fait scientifique“ hiervan afleiden.

Omdat de mens uitgangspunt is, kan niet volstaan worden met waarnemingen van enkele categorieën van verschijnselen, die men bijvoorbeeld als economische zou kunnen bestempelen. Natuurlijk zal de ervaring leren, dat bepaalde soorten van verschijnselen voor de economie van meer belang zijn dan anderen, maar niettemin dient het hele maatschappelijk gebeuren ons veld van waarneming te zijn en te blijven. Slechts zó doende zullen waardevolle uitgangspunten verkregen worden en geen geleerde mag dan, op straffe van zinloos studeerkamer-

werk te moeten verrichten, premissen stellen welke strijdig zijn met de jongst bekende feiten.

Het besluit van Albert Schweitzer om naar Lambarene te trekken om daar zijn verbazingwekkende en sympathieke werk aan te vangen, maar vooral ook de motieven, die er aan ten grondslag hebben gelegen en de vele instemming en steun, die het in de loop der tijden van alle kanten heeft ontvangen, behoort tot één dier gebeurtenissen in de samenleving, welke bijzondere aandacht opeisen en die, hoewel ze voor velen wellicht niet meer dan een hoofdstuk uit een epos betekenen, voor ervaren en kundige wetenschappelijke waarnemers een belangrijke schakel vormen in een door hen te smeden keten.

De bezoeken van Chroesjtsjew en zijn makkers aan verwante en bevriende alsmede aan niet verwante en (nog) niet bevriende naties in Azië, de beweegredenen hiertoe en de resultaten hiervan, ook zij behoren tot die gebeurtenissen, die niet alleen door politici, historici en sociologen, maar ook door economen gadegeslagen en geïnterpreteerd behoren te worden.

President Harry Truman zond op 24 juni 1949 zijn boodschap de wereld in, waarvan de invloed op het huidige wereldgebeuren zo bijzonder klaar is. Het „Point-4“ programma, dat pretenderde blijk te geven van een alomvattend inzicht in de toenmalige wereldsituatie en dit ongetwijfeld ook deed, maakte deze boodschap, ook economisch, een feit van niet te onderschatten betekenis.

Schweitzer, Chroesjtsjew en Truman hebben door hun daden en de uiting van hun ideeën getoond een gemeenschappelijk object van belangstelling te hebben. Dit wordt gevormd door de streken, die, inmiddels op diverse wijzen benoemd, met de term „economisch minder ontwikkelde gebieden“ toch zeker duidelijk aangegeven zijn. De onderkenning van het bestaan

van dit gemeenschappelijk object van belangstelling, moge voor de econoom aanleiding zijn om ook zijn aandacht er op te richten. Hij zal dit meer moeten doen, naarmate blijkt, dat het in vorenstaande bedoelde grotere invloed uitoefent op het wereldgebeuren en het handelen der economische subjecten. Indien hij dit nalaat zal een groot gedeelte van de veronderstellingen waar zijn theorieën op steunen na korte tijd niet meer met de feiten in overeenstemming zijn. Die theorieën staan dan op losse schroeven en zullen niet langer bruikbaar zijn bij de oplossing van de heersende problemen en we kunnen toch wel stellen, dat de econoom zich in de eerste plaats zal willen richten op de meest nijpende economische problemen, die zich op een bepaald moment voordoen.

Het accent op de studieobjecten in de economische wetenschap pleegt, zo valt uit de geschiedenis te leren, te verschuiven. Ongetwijfeld hebben wij heden met een dergelijke accentverschuiving te doen. Men behoeft maar de inhoudsopgave van vooraanstaande economische tijdschriften te raadplegen om te constateren, dat het zwaartepunt der economische theorie bezig is zich te verplaatsen. De toverterm „full-employment“ schijnt aan geheimzinnigheid en aantrekkingskracht enigszins ingeboet te hebben, terwijl de woorden „less developed countries“ juist magische kracht verkregen hebben.*

Naar ik meen zal er, indien behalve de, althans ogenschijnlijk, nijvere en goedwillende politici ook economen zich in belangrijke mate en intensief met de problematiek der economisch minder ontwikkelde gebieden gaan bezig houden, gedurende de komende jaren voor duizenden van hen werk

*) Zie hiervoor het artikel „Economic Top-hits“ van R. J. van Bemmelen in *Rostra Economica* van februari 1956.

aan de winkel zijn, interessant werk; zowel voor sociaal- als voor bedrijfs-economen! Het is daarom misschien jammer te noemen, dat maar betrekkelijk weinig gelegenheid bestaat en de geboden gelegenheid ook weinig wordt benut om tijdens de studie aan onze faculteit óók het accent enigszins te verschuiven.

Een inleiding en algemene beschouwing over de economisch minder ontwikkelde gebieden, die m.i. bijzonder kernachtig en duidelijk is, vormt het artikel „Unentwickelte Länder“ van Wilhelm Röpke in *Ordo, Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft* 5e band 1953. (Voor belangstellende H.E.-bezoekers: HE 1D27). Met Röpke's liberale en antisocialistische opvattingen behoeft men het niet eens te zijn om zijn analyses en uiteenzettingen te kunnen waarderen. Ik hoop, dat door lezing van Röpke's artikel bij enkelen de belangstelling

voor het onderwerp gewekt zal worden en dat ze grote bevrediging zullen ervaren bij de bestudering van de bijzondere economische problemen waarmee ze in contact zullen komen.

Misschien zullen ethisch ingestelden mede of geheel langs andere weg, bv. door gehoor te geven aan de oproep van Koningin Juliana tot de jeugd van Nederland van juni 1955, er toe komen om zich bezig te gaan houden met de problematiek der economisch minder ontwikkelde gebieden. Aangezien enthousiasme en bezieling ook in wetenschappelijk werk van doorslaggevende betekenis voor succes zijn, moeten we hopen dat velen dezer hun bijdrage aan de oplossing van de problemen via het medium economische wetenschap zullen leveren, omdat verwacht kan worden dat vele oplossingen voorbestemd zijn door economen te moeten worden gegeven.

Y. B.

Buitenlands commentaar op hervormingen aan de universiteit te Amsterdam.

„Extension of the seminar system, with relatively small discussion groups, in place of the purely formal ex cathedra teaching; for instance,, it has been necessary to recruit some forty instructors, each to take charge of one group; in the smaller provincial universities the professor, with the help of an assistant or two, is usually able to supervise directly the work of all his students.“

Uit: *The Economic Journal*, mrt. '57, blz. 146.

Helaas lezer, ik heb me verkeken;

de sinds lang en vaak te Amsterdam geuite wensen zijn ten leste verwezenlijkt in Parijs (zoals bekend zo conservatief, dat economie er tot nu toe slechts als bijvak van de juridische faculteit werd gedoceerd). Op de plaats van bovenstaande puntjes dient te staan: in the Faculté of Paris. Er kan slechts geconstateerd worden, dat Amsterdam — met een kwart van Nederlands studenten — naar internationale maatstaven tot de provincie-universiteitjes behoort.

R. J. van Bemmelen

BLOEMPJES

DIRIGISME:

„De tabaksaccijns dient om de konsumptie af te buigen van dit vieze gebruik, dat positieve waarde mist.”
(College Belastingrecht)

DISKRIMINATIE:

„Kloosters zijn vrijgesteld van personele belasting, voor zover zij niet dienen tot gemak, uitspanning of vermaak.”
(idem)

ONKOSTEN:

„Ter gelegenheid van het overlijden van Koningin-moeder Emma heeft de Regering enige rouwdagen gedeclareerd.”
(College waarde en resultaat)

KNAP:

„Deze theorie werd verdedigd door Canard, een doodgewone eend.”
(College Openbare Financiën)

HOOG (maar niet: GELEERD):

„Hoe hoger je op de maatschappelijke ladder komt, hoe meer men per definitie weet en hoe minder in werkelijkheid”.
(College Externe Organisatie)

DIE LUSTIGE VERKÄUFER:

„Voor het bier vallen verkoop en gebruik voor een groot deel samen”.
(Scriptie kandidaats-examen)

LIJST VAN GESLAAGDEN

22 maart 1957 - 1 juni 1957

DOCTORAAL EXAMEN	1526	10-4-'57	H. W. Huinck
860 29-3-'57	1527		J. E. J. Koster
861 3-4-'57	1528	9-4-'57	P. Vermeulen
862	1529	10-4-'57	H. Smit
863 6-5-'57	1530	17-5-'57	R. Dingemans
864 9-5-'57	1531		W. A. Verwoerd
865 23-5-'57	1532	24-5-'57	P. J. M. Sisternans
866			Konijn
	1533		B. A. van Hamel
CANDIDAATSEXAMEN	1534		A. G. J. Gerritsen
1524 29-3-'57	1535	31-5-'57	F. Botman
1525			A. G. F. Boersma

Regelmatige passagiersdienst tussen
ROTTERDAM, LE HAVRE, SOUTHAMPTON,
COBH (Ierland) en NEW YORK
met geregelde afvaarten naar CANADA

Holland-Amerika Lijn
"It's good to be on a well-run ship"

P. VELTHUYS Cz.

econ. drs.

Repeteert

Candidaatsexamen:

Sociale en Bedrijfseconomie

Doctoraalexamen:

Bedrijfseconomie

Marnixstraat 290 - Kamer 309 - Amsterdam-W.

Spreekuur: Woensdag 3 tot 4 uur.

Tel. Zaandam (K 2980) 3315. s' avonds en weekend.

W. GRADER

Econ. Drs

repeteert

Doctoraal examen:

Sociale en Bedrijfseconomie

ROERSTRAAT 102hs

TELEFOON 717915

K. DE POUS

ECON. DRS

VEERSTRAAT 8

Amsterdam-Z.

Telef. 71.55.88

repeteert voor

CANDIDAATS- EN DOCTORAAL-EXAMEN

de onderdelen

SOCIALE ECONOMIE EN BEDRIJFSECONOMIE